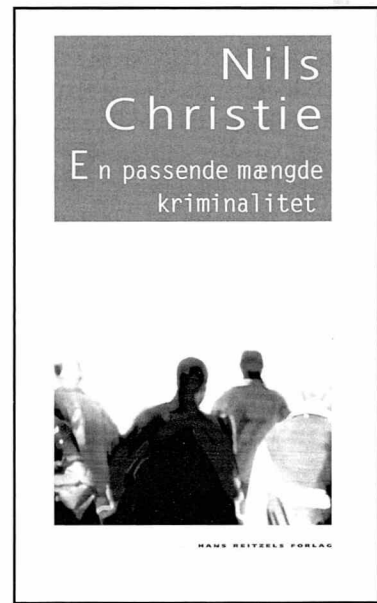


ANMELDELSE

En upassende mængde fængselspladser

Af Line Barfod

Nils Christie:
EN PASSENDE MÆNGDE KRIMINALITET,
Hans Reitzels Forlag 2004.
168 s., kr. 250,- incl. moms.
Oversat af Annelise Ebbe.



Jeg læste bogen mens jeg var på Grønland på Folketingets årlige orienteringstur, hvor vi var rundt i en række forskellige byer og blev præsenteret for mange dele af samfundet. Den sammenstilling af problemerne i bogen og virkeligheden gjorde stort indtryk.

Det hovedindtryk jeg sad tilbage med efter at have læst bogen er Nils Christies forslag om at vi bør bruge fangetalene som indikatorer på hvordan det går i samfundet, på samme måde som vi bruger fx tal for co2-udledning som indikator på om der er miljøproblemer.

Det synes jeg er en meget spændende ide og det er givet at både fangetallet i sig selv og udviklingen i op- eller nedadgående retning kan bruges som indikator på hvordan det går. Men ligesom co2 målinger kan heller ikke fangetal stå alene. Et lavt co2-udslip kan både være udtryk for at et land har sparet meget på energien og udviklet alternative energikilder og for at det er et meget fattigt land, hvor der ikke er mange, der har råd til at bruge energi. Fx selvom Tyrkiet har store problemer med menneskerettighederne og slår hårdt ned på de der kæmper for kurdernes rettigheder, så ligger fangetallet lidt under fx Frankrig og Tyskland.

Fangetal er et udtryk for hvor mange der på en given dag

sidder i fængsel, hvilket normalt er det samme som hvor mange fængselspladser der er, da fængselspladser meget sjældent står tomme. Faktisk har belægningsprocenten i de danske fængsler i de seneste år været omkring 95, hvilket er så højt, at politiet må bruge mange ressourcer på at køre fanger rundt i landet, efter hvor der er ledige pladser.

Christie gengiver en tabel med fangetal for en række lande. Fangetal opgøres pr. 100.000 indbyggere og de fleste af de nordiske lande ligger på 60-70 fanger pr. 100.000 indbyggere, dog er Island nede på 37. De fleste vesteuropæiske lande ligger mellem 80-100, mens Spanien, Portugal og England ligger mellem 120 og 140. USA er helt i særklasse og oppe

på 730, mens Canada ligner Vesteuropa langt mere med kun 116. Rusland er oppe i nærheden af USA med lidt over 600. De baltiske lande ligger mellem 320 og 360 og flere af de øvrige nye EU-medlemmer fra Østeuropa mellem 100 og 200. Tyrkiet ligger på 89.

Christie ser blandt andet på den meget store forskel på USA (730) og Canada (116) og foreslår at forskellen blandt andet kan skyldes at Canada har et velfærdssamfund, der på mange måder ligner de nordiske med pension, sygesikring, arbejdsløshedsunderstøttelse osv.

Men han peger også på frygten som en forklaring, ligesom Michael Moore i filmen "Bowling for Columbine". En pointe der er meget vigtig i en tid hvor overvågningen vokser og vokser og dermed også den kommercielle interesse i at gøre os mere utrygge.

Bogen har titlen "En passende mængde kriminalitet" og noget af det Christie diskuterer i bogen er spørgsmålet om hvornår man vælger at kriminalisere en uacceptabel handling og hvornår man bruger andre midler. Noget af det Christie peger på er forskellen på et landsbysamfund, hvor alle kender alle, hvilket også kan eksistere i mindre enheder i storbyen, og så et moderne samfund, hvor man ikke kender sine naboer. Når man kender hinanden, så klarer man selv mange konflikter og bliver ikke bange for dem, der har en lidt anden adfærd. Fx hvis nogle unge larmer på trappen, så kan man bede en af naboerne om at gå med ud og snakke med dem og foreslå at henlægge festen til et andet sted. Men når man ikke kender sine naboer og ikke er vant til selv at skulle tage affære, så tilkalder man politiet. Så en af de ting, vi kan gøre hvis vi ønsker at nedbringe kriminalitet, er at ændre indretningen af samfundet, så man i højere grad bor, arbejder og køber ind i lokalområdet og derfor kender mange flere.

Fangetallet i et land er i høj grad udtryk for en politisk beslutning. Det har stort set alle parter og politikere været enige om i Danmark i de sidste 30 år. I de år jeg underviste i strafferet på Københavns Universitet inden jeg kom i folketinget, var noget af det vi understre-

gede overfor de studerende, hvordan fangetallet i Danmark havde holdt sig nogenlunde konstant siden begyndelsen af 70'erne uanset om kriminaliteten steg eller faldt. Hvis politikerne strammede straffen ét sted, så åbnede de samtidig eller kort tid efter for lavere straffe eller alternativer til straf et andet sted. Og hvis en slags kriminalitet faldt, jamen så var der andre der steg.

Indtil for få år siden var der stort set også politisk enighed om at vi ikke skulle sætte flere i fængsel i Danmark. Der var godt nok igangsat byggeri af et nyt fængsel under den tidligere regering, men det var meningen at det skulle afløse det gamle Horsens fængsel, ikke at antallet af fængselspladser skulle udvides. Men den borgerlige regering blev blandt andet valgt på at man ville have hårdere straffe. Den tidligere regering har også strammet straffene flere gange, men har så samtidig udvidet mulighederne for alternativ straf.

Det nye er at der nu bygges nye fængselspladser, så det samlede antal af fængselspladser stiger. Dermed er Danmark kommet med i den udvikling, som er værst i USA men også ses i England. Jo flere fængselspladser jo flere kommer i fængsel. Udover de egentlige fængsler er der også en stor stigning i antallet af retspsykiatriske patienter og i antallet af unge, der anbringes på sikrede institutioner. Som jeg hørte en der arbejder på området sige i radioen for nylig: jo flere sikrede pladser der bliver oprettet til de unge, jo flere sætter vi ind.

De stigende fangetal i Danmark kan ses som udtryk for en ændret retspolitisk holdning, svarende til den, der er vundet kraftigt frem i først og fremmest USA, men også England og en række andre vesteuropæiske lande. "Tough on crime" er blevet et slagord for mange politikere. Og det virker at være hård ved kriminalitet, i hvert fald hvis man kun ser på meningsmålinger og hvor mange flere der bliver fængslet. Ikke hvis man ser på det ud fra om det hjælper på kriminaliteten og de der bliver straffet.

Men samtidig flytter det også fokus, så der slet ikke i samme omfang bliver afsat midler til forebyggelse eller til hjælp for folk, når de kommer ud af fængslet. Og det bliver helt absurd når de politikere der hele tiden taler om at vi skal have længere straffe af hensyn

til ofrene, så ikke vil gennemføre tiltag, der kan hjælpe ofrene. Fx er det nævnt der tildeler erstatninger til ofre underbemandet, så det tager alt for lang tid at få en afgørelse om erstatning. Selvom det mange ofre har mest brug for er en hurtig afgørelse. Og mange ofre vil gerne have sagen i konfliktråd, så de kan møde gerningsmanden og få en forklaring på hvorfor det lige var dem der blev ofre, få afløb for vreden og måske en aftale om at gerningsmanden undgår dem fremover. Men Dansk Folkeparti har nedlagt veto mod konfliktråd, så det bliver ikke udvidet udover det nuværende begrænsede forsøg, før der er kommet et andet politisk flertal.

Under turen på Grønland talte vi blandt andet med politifolk og besøgte en anstalt for domfældte (det hedder ikke fængsler i Grønland). Der er ca. 100 fængselspladser på Grønland og da befolkningen er på ca. 56.000 så bringer det fangetallet pr. 100.000 indbyggere langt over de andre nordiske lande og også over de øvrige vesteuropæiske lande og Canada. Dertil kommer at man i Grønland kun har åbne fængsler, så de fanger man ikke mener at kunne håndtere i et åbent fængsel, bliver sendt til Danmark. Et forhold der har påkaldt sig stigende kritik igennem årene og som forhåbentlig snart bliver stoppet. Der var ingen af dem, jeg talte med på Grønland, der nogensinde havde overvejet at fangetallet var så højt sammenlignet med andre lande. Og jeg er heller ikke sikker på at jeg selv ville have overvejet det, hvis ikke jeg havde været midt i at læse Christies bog.

Til brug for denne anmeldelse ville jeg gerne vide lidt om forholdene på Færøerne, for at kunne se hvordan det ser ud sammenlignet med Grønland og Danmark. Jeg bad derfor folketingets bibliotek hjælpe mig med at skaffe oplysninger om antallet af fængselspladser og antallet af drab og voldtægter. Biblioteket sendte mig i første omgang en kriminalstatistik hvor der hverken stod noget om drab eller voldtægt. Jeg bad derfor biblioteket prøve at få en mere detaljeret statistik og de skrev til politimesteren på Færøerne. Han svarede tilbage at han godt kunne forstå vi ikke

kunne finde tal for drab og voldtægt i statistikken, for der havde ikke været nogen. Drab forekommer stort set aldrig på Færøerne og voldtægt meget sjældent. Det afspejler sig også i at Færøerne kun har 14 fængselspladser selvom befolkningen er stort set den samme som på Grønland. Det skal med at hvis man får en straf på over et års fængsel, så skal man afsone i Danmark, men det gør stadig at Færøerne ligger langt under både Danmark og de øvrige nordiske lande og også under Island, der ellers ligger lavt.

Det har givet mig anledning til en del overvejelser om hvad der kan ligge bag så store forskelle. Velfærden er stort set den samme rent materielt i alle tre vestnordiske lande, der er børnehaver, skoler, alderdomshjem, sygesikring og arbejdsløshedsunderstøttelse. Og alle tre er små samfund, hvor alle kender alle. Så nogle af de forklaringer, Christie peger på som årsagen til lave fangetal, kan forklare de lave tal på Færøerne og Island, men der må søges andre steder hvis vi skal forklare hvorfor Grønland så ligger så ekstremt højt. Og der er historien og den barske hverdag i dag en oplagt forklaring. Også i Canada ser man at indianere og inuitter er stærkt overrepræsenteret i fængslerne.

Nogle af dem vi talte med i Grønland, mente at op til halvdelen af befolkningen har været udsat for stærkt traumatiserende oplevelser i deres barndom som incest, drab, selvmord, grov vold og misbrug i den nærmeste familie. Politiet fortalte at en politimand i Grønland udsættes for 14 gange så mange voldsomme hændelser på et år som en dansk politimand. Og mange steder fungerer politiet som det eneste sted folk kan gå hen og snakke. Der er langt til psykolog og psykiater og ligesom resten af sundhedsvæsenet har også de psykiatriske afdelinger svært ved at finde personale.

Virksomheden Royal Greenland er ejet af hjemmestyret, men direktionen er dansk. Der er ofte kun arbejde til de ansatte i 3-4 måneder om året, men virksomheden har i de seneste år tilbudt de ansatte at de kan få løn hele året og så gå på kurser, når der ikke er arbejde. Da alternativet ville være arbejdsløsheds-

understøttelse betalt af hjemmestyret, er det reelt ikke nogen stor udgift samfundsøkonomisk. Og kurserne handler blandt andet om at blive bedre til at klare sit liv og rigtig mange får for første gang nogen sinde fortalt om alt det, de har været udsat for i barndommen. Som direktøren sagde til os danske folketingspolitikere, så er det ikke mærkeligt at mange grønlandere har svært ved at passe deres arbejde med alt det, de slæber rundt på. Og de har tydeligt kunnet se at det hjælper. De ansatte bliver gladere og tør mere. Det er lige præcis hvad der skal til, hvis Grønland skal kunne udvikle sig og en dag blive i stand til at klare sig uden bloktilskud fra Danmark. Grønland har gjort en stor indsats mod alkoholmisbrug og har i dag et alkoholforbrug, der ligger under det danske (hvilket stadig er for højt, men dog meget mindre end for nogle år siden). Jeg tror man også vil være i stand til at takle incest, voldtægt, drab og andre alvorlige forbrydelser, hvis man åbent begynder at tage fat om problemet. Det første skridt må være at se at man har et problem og her kan sammenligningen af fangetal være en vigtig indikator.

Både i Danmark og Grønland skal vi diskutere den betænkning, der langt om længe er kommet om en ændring af kriminalloven for Grønland. Forhåbentlig kommer debatten ikke kun til at dreje sig om bygningen af et lukket fængsel på Grønland og bedre uddannelse af de ikke-juridiske dommere og bisiddere, men også om en bedre forebyggelse i bred forstand.

Et sted i bogen bruger Christie en norsk trold, som billede på de monstre vi stiller op som skræmmebilleder, hvad enten det er narkobagmænd, mafia eller terrorister. Som bekendt bliver trolde til sten, hvis solen rammer dem og på samme måde kan monstrene, de kriminelle, blive mindre farlige og mere forståelige, hvis vi begynder at betragte dem som mennesker og søge forklaringer på hvad de har gjort. Og det kan så forhåbentlig også føre til at vi kan finde måder at forebygge deres handlinger. Christie gør meget ud af at understrege at han mener mafiaen eksisterer, at han selvfølgelig er imod terrorisme osv.

Men samtidig skal vi være opmærksomme på at det er godt for staten at have nogle skræmmebilleder.

Christie fortæller i bogen hvordan han som ung lavede en sammenlignende undersøgelse af fangetallene i de nordiske lande og fandt at Finland havde et langt højere fangetal end de øvrige nordiske lande. Det fortalte han om på en forelæsning i Helsingfors. Tallene skabte et chok blandt nogle af tilhørerne og de gik i gang med at gøre noget ved det. Finland ønskede at ligne de øvrige nordiske lande, ikke det Rusland man tidligere havde været en del af. Og i dag ligger Finlands fangetal på niveau med de øvrige nordiske lande.

Det eksempel taler for at vi skal følge Christies forslag og bruge fangetallet og udviklingen i fangetallet langt mere offensivt. Vi må se på om vi, på samme måde som vi har internationale miljøkonferencer, der diskuterer miljøproblemer ud fra de indikatorer, der er på det område, skal have internationale konferencer om samfundsudviklingen, hvor fangetal kan være en blandt flere indikatorer på at noget er galt eller ved at gå galt. Og hvor politikere og eksperter sammen kan udveksle erfaringer og teorier om hvad årsagerne kan være og hvad der kan gøres for at nedbringe tallene. Hittidige sociale konferencer har set på fattigdomstal, arbejdsløshedstal, levealder, mv. alt sammen tal der bestemt også siger meget om samfundet, men jeg tror fangetallene vil være en vigtig tilføjelse. Samtidig vil vi så kunne inddrage en gruppe eksperter, som indtil nu ikke er blevet brugt særlig meget i debatten om samfundets tilstand og udvikling.

Jeg vil varmt anbefale bogen til alle, der interesserer sig for hvad der sker i samfundet. De fleste af Christies overvejelser er ikke ny læsning, han har jo skrevet og forsket og fortalt i mange år, men det er desværre stadig sørgeligt aktuelt.

Det er ikke en bog, der kommer med mange svar, men en bog der sætter tanker i gang og giver en lyst til at læse mere og det er jo ikke en dårlig egenskab ved en bog.

Line Barfod er advokat og MF for Enhedslisten